

İHL ÖĞRENCİLERİNİN MESLEK DERSLERİ VE MESLEK DERSİ ÖĞRETMENLERİNE YÖNELİK TUTUM DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ*

İbrahim AŞLAMACI**

Öz

Bu çalışmada İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin meslek dersleri ve meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma betimsel tarama, karşılaştırmalı ilişkisel tarama ve korelasyon türü ilişkisel tarama modellerinde tasarlanmıştır. Araştırmada TÜİK'in Türkiye bölgeler sınıflamasında düzey 1 olarak belirlediği 12 bölgeden belirlenen birer il, örneklem iller olarak seçilmiştir. Örneklem olarak seçilen illerden belirlenen toplam 26 İmam-Hatip Lisesinde okuyan 3775 öğrenciye 2015-2016 öğretim yılı bahar döneminde anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Çalışmada veri toplama araçları olarak kişisel bilgi formu ile birlikte bu araştırma kapsamında araştırmacı tarafından geliştirilen "İHL Öğrencilerinin Meslek Derslerine Yönelik Tutum Ölçeği" ve "İHL Öğrencilerinin Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Veriler, SPSS 22 paket programında analiz edilmiştir. Verilerin analizinde, betimsel analizlerle birlikte, bağımsız örneklem t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), kolerasyon analizi ve basit doğrusal regresyon analizi yöntemleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda İHL öğrencilerinin meslek derslerine ilişkin tutumlarının "orta" düzeyde, meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutumlarının ise "yüksek" düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada İHL öğrencilerinin meslek derslerine ve meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum puanlarının çeşitli değişkenler açısından anlamlı şekilde farklılaştığı, her iki tutum puanı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ve meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutumlarının meslek derslerine ilişkin tutumlarını % 15 oranında açıkladığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İmam-Hatip Lisesi öğrencileri, meslek derslerine yönelik tutum, meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum.

* Bu makaledeki veriler, Değerler Eğitimi Merkezi tarafından finanse edilen İmam-Hatip Araştırmaları Projesi kapsamında elde edilmiştir. Araştırmayı destekleyen Değerler Eğitimi Merkezi yetkililerine katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

** Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü, ibrahim.aslamaci@inonu.edu.tr

The Investigation of Relationship Between Attitudes Towards The Vocational Courses and The Vocational Course Teachers of The Imam Hatip High School Students

Abstract

In this research it is aimed to examine the relationship between attitudes towards the vocational courses and the vocational course teachers of the Imam Hatip High School students. The study was designed based on a baseline descriptive survey and both comparative and correlation associative models. The classification of Turkey's regions of TUIK (Turkish Statistical Institute) used to determine the regions considering had a higher representation power for the country, and one province from each region selected as sample provinces for the research. The sample of the research comprised 3775 students in 26 Imam Hatip High Schools in the 2015-2016 academic year. The data were collected using "The Vocational Courses Attitude Scale" and "The Vocational Course Teachers Attitude Scale" originally developed by researcher. The data was analyzed using SPSS 22.0. In the interpretation of the data were analyzed using mean scores, standard deviation, t-test, variance analysis (ANOVA), correlation test, and basic linear regression analysis methods. As a result of the research, it was determined that there is a significant and positive the relationship between attitudes of the IHL students towards the vocational courses and the vocational course teachers, and the attitude towards the vocational course teachers explained 15% variance of the attitude towards the vocational courses.

Keywords: Imam Hatip High School students, attitudes towards vocational courses, attitudes towards vocational courses teacher.

Giriş

İmam-Hatip Liseleri, Türk Eğitim Sistemi içerisinde ortaöğretim düzeyinde yer alan, hem mesleğe hem de yükseköğrenime öğrenci yetiştiren başlıca kurumlardan birisidir. Bu okullar Osmanlı'dan Cumhuriyete Türkiye'nin kendi modernleşme tarihi ile irtibatlı bir şekilde ürettiği, özgün bir tecrübe ve eğitim modelidir. Bu model, Osmanlı Devletinin giriştiği modernleşme sürecinde "gelenek" ve "modern" referanslar arasında uyum bulma çabasının bir okul fikrine dönüşerek somutlaşması sonucu ortaya çıkmıştır.¹Bu okullar Cumhuriyet döneminde benimsenen din politikaları, toplumsal dinamikler, iç ve dış siyasetin etki alanında şekillenerek günümüze kadar gelmiştir.

¹ İbrahim Aşlamacı, *Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları*, DEM Yayınları, İstanbul, 2014, s.26.

İmam-Hatip okullarının en önemli yasal dayanağını oluşturan Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nda kuruluş amacı, din hizmetlerini yürütecek din görevlileri yetiştirmek olarak belirlenmiştir. Açıldıkları birkaç yıl içerisinde tamamı kapatılmasından dolayı İmam ve Hatip Mekteplerinin bu görevi yerine getirmelerine fırsat tanınmamıştır.² Buna karşılık Akseki'nin betimlemesiyle 1930-1950 yılları arasında dini yasaklardan dolayı koyu bir cehaletin ortalığı kasıp kavurduğu, batıl inançların her tarafta kol gezdiği, cenazeleri bile kaldıracak elemanların bulunamadığı bir dönem³ sonrasında 1951 yılında tekrar açılan İmam-Hatip Okulları, mezunlarını vermeye başlamasıyla birlikte din hizmetleri alanında önemli bir boşluğu doldurmuştur. 1965 yılında çıkarılan Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilat Yasası ile birlikte, Başkanlık bünyesindeki imam-hatip, müezzin, Kuran Kursu öğreticisi gibi görevler için İmam-Hatip Okulu mezunu olma şartının getirilmesi, din görevlisi yetiştirme görevinin ortaöğretimde bu kurumlara tevdi edildiğini açıkça göstermiştir. Böylece İmam-Hatip Okulları özellikle 1950'lerden sonra Diyanet İşleri Başkanlığına, ihtiyacı olan personelleri ortaöğretim düzeyinde yetiştirerek görünür işlevlerinden en önemlisini yerine getirmeye başlamıştır.

Ancak kırsaldan kente göçle birlikte 1960'lı yıllardan itibaren toplumsal yapıda meydana gelen değişim ve dönüşüm, bu okulların kuruluş amacını aşmalarını da beraberinde getirmiştir. Kuruluş amacı her ne kadar din görevlisi yetiştirmek olsa da bu okullar aynı zamanda çocuklarının daha fazla din eğitimi almalarını talep eden, ancak onların din görevlisi olmalarını istemeyen aileler için devletin sunduğu sistem içerisindeki tek seçenek haline gelmiştir. Böylece muhafazakâr kesimin ortaya koyduğu talep ve ihtiyaç, bu okullara görünür din görevlisi yetiştirme işlevlerinin yanında, diğer görünür temel amaçları olan yüksek öğrenime hazırlama niteliğini kazandırmıştır.⁴ Bu çerçevede 10 Mayıs 1972 tarihinde hazırlanan İmam-Hatip Okulu İdare Yönetmeliğinin 4. maddesinde İmam-Hatip Okul-

² Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, Düşünce Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2011, s.86-89; Ramazan Buyrukçu, *Kurumsal Değişim ve Gelişim Boyutlarıyla Türkiye'de Mesleki Din Eğitimi-Öğretimi*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2007, s.31.

³ A. Hamdi Akseki, "Din Tedrisatı ve Dinî Müesseseler Hakkında Bir Rapor", Yayına Hazırlayan: Mehmet Bulut, *İslamiyat IV*, Ankara, 2001, s. 1, ss. 131-144.

⁴ Aşlamacı, *Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları*, s.171-175; Bedri Mermutlu, "İmam-Hatip Liselerinin Seküler Açmazı", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2008, cilt: X, sayı: 38 [Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı], ss. 87-98; M. Ali Gökaçtı, *Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s.178-181.

larının, ortaokul üzerine dört yıllık öğrenim veren bir meslek okulu olduğu ve öğrencilerini hem mesleğe hem de kendi alanlarında yüksek öğrenime hazırlayacağı ifade edilerek ilk kez öğrencilerini yüksek öğrenime hazırlama vasfından bahsedilmiştir. Bu okullar 1973 yılında çıkartılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile de liselere dönüştürülmüştür. Halen yürürlükte olan bu kanunun 32. maddesinde bu okullar “İmamlık-hatiplik ve Kuran kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilebilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığınca açılan, ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe, hem yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan kurumlar” şeklinde tanımlanmıştır. Böylece 1972’de çıkarılan yönetmelikten sonra 1973’te hazırlanan bu kanunla İmam-Hatip Liselerinin din görevlisi yetiştirme işlevinin yanına, öğrencilerini yükseköğretime hazırlama amacı ve görevi de eklenerek perçinlenmiştir.⁵

Günümüzde İmam Hatip okulları üzerine toplumun farklı kesimleri tarafından yürütülen tartışmalarda her ne kadar bu okulların din görevlisi yetiştirme işlevinin geri planda kaldığı, bu okullarda daha çok dinini bilen, yaşayan ve din adamı olmak amacını taşımayan insanların yetiştiği fikri ön plana çıksa da⁶ bu okullar aynı zamanda din görevliliği için Diyanet İşleri Başkanlığının en önemli insan kaynağını oluşturmaya devam etmektedir. Nitekim Başkanlığın son üç yılda yaptığı sözleşmeli İmam Hatip alımlarında hafız olan veya olmayan İHL mezunlarına önemli oranda kontenjan ayrıldığı görülmektedir. Buna ilişkin sayısal veriler tablo 1’de sunulmuştur:

Tablo 1: Diyanet İşleri Başkanlığı’nın 2014-2016 Yılları Arasında Aldığı Sözleşmeli İmam Hatip Kontenjan Sayısı ve Dağılımları⁷

Unvan	Mezuniyet Durumu	Kontenjan Sayısı			
		07.06.2016 Tarihli	19.04.2016 Tarihli	30.04.2015 Tarihli	17.03.2014 Tarihli

⁵ Aşlamacı, *Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları*, s.171-175.

⁶ Bkz. Ruşen Çakır, İrfan Bozan, Balkan Talu, *İmam-Hatip Liseleri Efsaneler ve Gerçekler*, TESEV Yayınları, İstanbul, 2004; TİMAV, *Türkiye’de İmam Hatip Liseleri ve İmam Hatipliler Algısı*, 2012, s.71-76.

⁷ Tablodaki veriler <http://www2.diyaret.gov.tr/InsanKaynaklariGenelMudurlugu/Sayfalar/TumHaberler.aspx?lst=DuyurularListesi> adresindeki duyuru arşivinden oluşturulmuştur. Erişim tarihi: 22.02.2017

İHL ÖĞRENCİLERİNİN MESLEK DERSLERİ VE MESLEK DERSİ ÖĞRETMENLERİNE YÖNELİK TUTUM
DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

		İlan	İlan	li İlan	İlan
4-B Sözleş- meli İmam-Hatip	İlahiyat Fakültesi + Hafız	5	5	50	5
	İlahiyat Fakültesi	75	30	150	70
	İlahiyat Önlisans + Diğer Lisans + Hafız	5	5	15	5
	İlahiyat Önlisans+ Diğer Lisans	100	10	150	5
	İlahiyat Önlisans+ Hafız	80	50	150	40
	İlahiyat Önlisans	1650	50	150	65
	İ.H.L+Diğer Li- sans + Hafız	5	5	25	10
	İ.H.L+Diğer Lisans	50	10	150	10
	İ.H.L+Diğer Önlis- sans + Hafız	5	5	15	5
	İ.H.L+Diğer Önlisans	50	10	150	5
	İ.H.L+Hafız	1975	300	1900	90
	İ.H.L	1000	70	250	30
TOPLAM		5000	550	3155	340

Tablo 1’de de görüldüğü gibi 2016 yılındaki ilk ilanda 550 kişilik kontenjanın İHL (70) ve İHL+Hafız (300) olmak üzere 370’i ortaöğretim düzeyinde mezun kimselere ayrılmıştır. Aynı yıl içerisindeki 5000 kişilik daha büyük alımda ise kontenjanın 2975’i yine hafız olan ve olmayan ortaöğretim düzeyi mezuniyete sahip İHL mezunlarından oluşmuştur. Bu ilanda hafız olan ve olmayan İlahiyat Fakültesi mezunlarına ayrılan toplam kontenjan ise 80’dir. Yine 2005 yılındaki 3155 kişilik alımda kontenjanın yarıdan fazlası (2150) ortaöğretim düzeyinde mezuniyete sahip İHL mezunlarına ayrılmıştır. Bu ilanda İlahiyat Fakültesi mezunlarına ayrılan kontenjan ise 200’de kalmıştır. Bu rakamlar İmam Hatip Liselerinin Diyanet İşleri Başkanlığının en önemli insan kaynağını oluşturmaya devam ettiğini açıkça göstermektedir.

Cumhuriyet tarihi boyunca haklarında çok tartışılan ve görüş bildirilen kurumlar olmalarına ve ayrıca 2010 sonrası süreçte okul ve öğrenci sayılarında yaşanan niceliksel artışa rağmen bu okullara yönelik yeterli sayıda ve nitelikte bilimsel çalışmaların yapıldığını söyleyebilmek güçtür.⁸ Özellikle bu okullardaki mesleki din eğitiminin niteliği üzerinde etkili olabilecek unsurlara ya da öğrencilerin mesleki yeterliliklerine ilişkin saha araştırmalarıyla desteklenmiş araştırmalar çok azdır.

⁸ Recep Kaymakcan ve İbrahim Aşlamacı, İmam-Hatip Liseleri Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme, *Değerler Eğitimi Dergisi*, C:9, S:22, 2011, ss: 21-101.

Bu okullardaki meslek derslerine ilişkin yürütülen çalışmaların çoğunlukla bu derslerin öğretim programlarına ve öğretim sürecine ilişkin incelemeler şeklinde yoğunlaştığı görülmektedir. Nitekim hazırladıkları yüksek lisans tezlerinde Akdoğan⁹ ve Demirtaş¹⁰ tarafından Hadis dersi, Arslan¹¹ tarafından Kelam dersi, Çevik¹² ve Demir¹³ tarafından Hitabet ve Mesleki Uygulama dersi, Eyimaya¹⁴ ve Köse¹⁵ tarafından Tefsir dersi, Kantar¹⁶ ve Topcuk¹⁷ tarafından Kur'an-ı Kerim dersi, Özdemir¹⁸, Tahsin¹⁹ tarafından Fıkıh dersi, Yıldırım²⁰ tarafından Siyer dersi, Ertürk²¹, Işık²², Karaca²³ ve Polat²⁴ tarafından ise Arapça dersi araştırmalara konu edilmiştir. Bu tez çalışmalarının dışında 6-7 Aralık 2003 tarihinde Değerler Eğitimi Merkezi tarafından organize edilen İmam-Hatip Liselerinde eğitim ve öğretim konulu çalışma toplantısında da farklı akademisyenler tara-

- ⁹ Ali Akdoğan, *İmam-Hatip Liselerinde Okutulan Hadis Dersi Programının Değerlendirilmesi*, Y. lisans Tezi, O.M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 1994.
- ¹⁰ Kenan Demirtaş, *Hadis Öğretimine İmam-Hatip Liseleri Gelişim Modeli Çerçevesinde Bir Yaklaşım*, Y. lisans Tezi, Ankara Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2001.
- ¹¹ Ahmet Arslan, *İmam-Hatip Liselerindeki Kelam Dersi Programının Değerlendirilmesi*, Y.lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1997.
- ¹² Mehmet Çevik, *İmam-Hatip Liselerinde Hitabet Dersi ve Eğitimi*, Y.lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1995.
- ¹³ Ömer Demir, *İmam-Hatip Liselerinde Hitabet ve Mesleki Uygulama Öğretimi*, Y.lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, 1997.
- ¹⁴ Muzaffer Eyimaya, *İmam-Hatip Liselerinde Tefsir Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme*, Y. lisans Tezi, Cumhuriyet Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2006.
- ¹⁵ Nuri Köse, *İmam-Hatip Liselerinde Okutulan Tefsir Dersi Programının Değerlendirilmesi*, Y. lisans Tezi, O.M. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 1998.
- ¹⁶ Harun Kantar, *İmam-Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme (Sivas Örneği)*, Y.lisans Tezi, C. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- ¹⁷ Ali Topcuk, *İmam-Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretiminin Verimliliği*, Y. lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1995.
- ¹⁸ Şuayip Özdemir, *İmam-Hatip Liselerinde Okutulan Fıkıh Dersi Programının Değerlendirilmesi*, Y. lisans Tezi, O. M. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 1994.
- ¹⁹ Ergül Tahsin, *Fıkıh Dersi Müfredat Geliştirme Programı Üzerine Bir Araştırma*, Y. lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1997.
- ²⁰ Bekir Yıldırım, *İmam-Hatip Liselerinde Siyer Dersinin Öğretimi*, Y.lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2007.
- ²¹ Nazan Ertürk, *Türkiye'de Arapça Öğretimi Açısından "İmam-Hatip Liseleri Yeni Programa Uygun Arapça" Adlı Ders Kitabı Serisinin Değerlendirilmesi*, Y.lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2004.
- ²² İrfan Işık, *İmam-Hatip Liselerinde Okutulan Arapça Dersi Müfredatının İncelenmesi*, Y.lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2005.
- ²³ Mahmut Karaca, *İmam-Hatip Liselerinde Arapça Öğretimi ve Arapça Ders Kitaplarının Tahlili*, Y.lisans Tezi Uludağ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1992.
- ²⁴ İbrahim Polat, *Türkiye'de Arapça Öğretimi Açısından İmam-Hatip Liseleri İçin Arapça Adlı Ders Kitabı Serisinin Değerlendirilmesi*, Y.lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2003.

findan bu okullardaki meslek derslerinin öğretim programları, özel öğretim yöntemleri ve ders materyalleri incelenmiştir.²⁵ İHL öğrencilerinin mesleki öz yeterlik algıları ise Vural²⁶ ile Kaya ve Turan²⁷ tarafından araştırma konusu edilmiştir.

İHL meslek dersi öğretmenlerine ilişkin yapılan az sayıdaki araştırmanın ise daha çok öğretmenlerin öz yeterlik algılarına ilişkin gerçekleştirildiği görülmektedir. Koç²⁸, Akyürek²⁹ ve Taşçı³⁰ meslek dersi öğretmenlerinin öz yeterlik algılarını araştırmalarında incelerken sadece Cebeci³¹ araştırmasında İHL öğrencilerinin meslek dersi öğretmenlerinin yeterliklerine ilişkin algılarını ele almıştır. Bunun dışında Konal³² İHL öğretmenlerinin mesleki problemlerini, Arpacı³³ İHL’lerde öğrenci öğretmen iletişimi ile doyum problemini, Çınar³⁴ öğretmenlerin mesleki tükenmişlik ve iş doyum düzeylerini, Çekin³⁵ ise profesyonelliklerini konu edinmiştir.

Mesleki din eğitimi, din hizmetlerinde ve din eğitimi ve öğretimi faaliyetlerinde görev alacak elemanları yetiştirmek üzere yapılan eğitimidir. Diğer bir deyişle dini bilgilerin meslek bilgisi olarak

²⁵ Dem, *İmam-Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim*, yay. haz. Mahmut Zengin, Dem Yayınları, İstanbul, 2005.

²⁶ Ayşe Vural, *İmam-Hatip Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Yeterlilik Algıları*, Y.lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2016.

²⁷ Mevlüt Kaya ve İbrahim Turan, İlahiyat Fakültesi ve İmam-Hatip Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Din Görevliliğine İlişkin Mesleki Yeterlilik Algıları (Samsun İli Örneği) *Ondokuz Mayıs Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 34, 2013, ss. 5-36.

²⁸ Ahmet Koç, “İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma”, *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2009, cilt: 13, sayı: 2, s. 131-174.

²⁹ Süleyman Akyürek, İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersi İle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Eğitim-Öğretim Yeterliklerine İlişkin Algıları, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt:10, No:23, 2012, ss. 7-47.

³⁰ Cuma Taşçı, *İmam-Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Yeterlik Durumu ve Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Temel Yeterliklere Sahip Olma Düzeyleri*, Y.lisans Tezi, Atatürk Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2006.

³¹ Suat Cebeci, *İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlilikleri*, Doktora tezi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1994.

³² Salim Konal, *İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mesleki Problemleri*, Y.lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 1995.

³³ Önder Arpacı, *İmam-Hatip Liselerinde Öğrenci-Öğretmen İletişimi ve Doyum Problemleri*, Doktora tezi, Marmara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1997.

³⁴ Fatih Çınar, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi, *S.D.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı: 22, 2015, ss. 235-282.

³⁵ Abdulkadir Çekin, İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenlerinin Profesyonelliği Üzerine Bir Araştırma, *The Journal of Academic Social Science Studies*, No: 37, 2015, ss. 85-100.

okutulmasıdır.³⁶ İmam Hatip Liselerinin öğretim programlarında yaklaşık olarak % 40 oranında yer alan meslek dersleri ve okullardaki mesleki uygulamalarla, bu okul öğrencilerine ileride üstlenecekleri din hizmetleri alanındaki görevlerine ortaöğretim düzeyinde mesleki yeterlik kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin mesleki din öğretimini etkileyen unsurların iyi bilinmesi gerekir. Bu etkenlerden birisi de öğrencilerin meslek derslerine ve bu ders öğretmenlerine karşı geliştirdiği tutumudur.

Tutum kavramı, bireyin herhangi bir obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde belirleme tarzıdır.³⁷ Diğer bir tanımlama ile insanların diğer insanlar, nesnelere, olaylar, fikirler, kurumlar ve durumlar karşısında bir tavır veya davranış biçimini oluşturma eğilimidir.³⁸ Tutum, doğrudan doğruya gözlenebilen bir davranış değil, davranışa hazırlayıcı bir eğilim olduğu için gözle görülemez. Fakat gözlenebilen bazı davranışlara yol açtığından, bu davranışların gözlenmesi sonucu herhangi bir tutumun var olduğu söylenebilir. Bu durum, tutumların ölçülmesiyle insan davranışlarının yordanabileceği varsayımına ulaştırır. Ancak yapısı itibarıyla tutumları doğrudan ölçmek mümkün değildir. Tutumlarla ilgili bilgi ancak bireylerin düşünceleri, duyguları ve tepki eğilimlerinden elde edilebilir. Bunun için kullanılan yöntemlerden en sık tercih edileni tutum ölçekleridir.³⁹

Eğitim açısından düşünüldüğünde öğrencilerin karar ve davranışlarının oluşmasındaki etkisi nedeniyle tutum öğrenmenin gerçekleşmesinde önemli bir rol oynar. Bloom'a göre öğrencilerin, herhangi bir dersteki başarısını ve o derse karşı tutumunu etkileyen temel öğeler, öğretim hizmetinin niteliği ile kendilerinin bilişsel ve duyuşsal giriş özellikleridir. Duyuşsal giriş özellikleri, öğrencilerin o derse karşı ilgi ve tutumları ile kendilerine güven veya güvensizlik duyma durumlarıdır.⁴⁰ Bu bağlamda öğrencilerin herhangi bir derse

³⁶ Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s.168.

³⁷ Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2008, s.146

³⁸ Mevlüt Kaya, *Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum*, Etüt Yayınları, Samsun, 1998, s.43-44; Metin İnceoğlu, *Tutum, Algı, İletişim*, Beykent Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s.5

³⁹ Ezel Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Nobel Yayıncılık, Ankara, 2014, s.101

⁴⁰ Münire Erden ve Yasemin Akman, *Eğitim Psikolojisi*, Arkadaş Yayınları, Ankara, 1997, s.54

karşı olumlu tutum geliştirmesi onların başarısında ve öğrenmesinde önemli bir yere sahiptir. Ayrıca öğretmenin kişisel ve mesleki özelliklerine ve bu yöndeki davranışlarına ilişkin öğrencilerin tutumları, onların derse karşı olumlu tutum geliştirmelerinde önemli bir etkiye sahiptir.⁴¹ Derse karşı olumlu tutum geliştiren öğrencinin derse katılımı artar, dersten zevk alır ve motivasyonu yükselir. Böylece öğrencinin dersten başarılı olması ve dersin amaçlarına ulaşılması daha mümkün olur.

Öğrencilerin derslere karşı tutumları konusunda farklı disiplinler ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine yönelik yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Öğrencilerin DKAB derslerine karşı tutumlarına ilişkin Kaya⁴², Arıcı⁴³ ve Zengin⁴⁴ tarafından araştırmalar yapılmıştır. Ayrıca yine Altaş⁴⁵ tarafından öğrenci velilerinin DKAB dersine yönelik tutumları ve Arıcı⁴⁶ tarafından öğrencilerin DKAB öğretmenlerine karşı tutumları incelenmiştir. Ancak, İHL öğrencilerinin meslek derslerine ve meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutumlarına ilişkin yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çerçevede İHL öğrencilerinin meslek derslerine ve meslek dersi öğretmenlerine karşı geliştirdikleri tutumlarının ve bu tutumları etkileyen etmenlerin bilinmesi, mesleki formasyon kazanmalarında önemli olan bu derslere karşı olumlu tutum geliştirme ve olumsuz tutumları değiştirme açısından araştırmaya değer bulunmuştur. *Bu bağlamda araştırmanın problemi, İHL öğrencilerinin mes-*

⁴¹ M. Şevki Aydın, *Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1996; Beyza Bilgin, "İmam Hatip Lisesinde Uygulama Dersleri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ayrı Basım, C. XXI, Ankara, 1976, ss. 317-322.

⁴² Mevlüt Kaya, İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Sayı: 12-13, 2001, ss.43-78.

⁴³ İsmail Arıcı, Öğrencilerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumları. *Fırat Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 13/1, 2008, ss.161-175.

⁴⁴ Mahmut Zengin, Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt:11, No:25, 2013, ss. 271-301.

⁴⁵ Nurullah Altaş, Öğrenci Velilerinin İlköğretim DKAB Derslerine Karşı Tutum Düzeylerinin Dini Tutum Düzeyleriyle İlişkisi (Ön Araştırma). *AÜİFD*, XLV, 1, 2004, ss. 85-105.

⁴⁶ İsmail Arıcı, Öğrencilerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenine Yönelik Tutumları. *Fırat Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 12/2, 2007, ss.169-189.

lek dersleri ve meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum düzeyleri ile bu iki değişken arasındaki ilişki üzerine kurgulanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin meslek derslerine ve meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından (il, cinsiyet, sınıf, okul dışı din eğitimi alma durumu, İHL tercih sebebi ve üniversitede okumak istedikleri alan grubu) incelenmesi ve öğrencilerin meslek dersi öğretmenlerine karşı tutumlarının meslek derslerine yönelik tutumlarını ne derecede etkilediğinin ortaya konulmasıdır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1- İHL öğrencilerinin meslek derslerine ve meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum düzeyleri nasıldır?

2- İHL öğrencilerinin meslek derslerine ve meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutumları; il, cinsiyet, sınıf, okul dışı din eğitimi alma durumu, İHL tercih sebebi ve üniversitede okumak istedikleri alan grubu değişkenleri açısından farklılık göstermekte midir?

3- İHL öğrencilerinin meslek dersi öğretmenlerine karşı tutumları, meslek derslerine yönelik tutumlarını ne derecede etkilemektedir?

Hipotezler

Araştırmanın hipotezleri şu şekilde kurgulanmıştır.

1- İHL öğrencilerinin hem meslek derslerine, hem de meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum düzeyleri yüksektir.

2- İHL öğrencilerinin hem meslek derslerine hem de meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum düzeyleri, il ve cinsiyet değişkenine göre farklılaşmamaktadır.

3- Sınıf düzeyi yükseldikçe, İHL öğrencilerinin hem meslek derslerine hem de meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum düzeyleri de yükselmektedir.

4- Okul dışı din eğitimi alan öğrencilerin hem meslek derslerine hem de meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum düzeyleri almayan öğrencilere göre daha yüksektir.

5- Kendi isteğiyle İHL'de okuyan öğrencilerin hem meslek derslerine hem de meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum düzeyleri farklı nedenlerle bu okullarda okuyan öğrencilere göre daha yüksektir.

6- Üniversitede İlahiyat fakültesinde okumak isteyen öğrencilerin hem meslek derslerine hem de meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum düzeyleri farklı alanlarda okumak isteyen öğrencilere göre daha yüksektir.

7- İHL öğrencilerinin meslek dersleri ile meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

8- İHL öğrencilerinin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutumları meslek derslerine yönelik tutumlarını açıklamaktadır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma öncelikle İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin meslek dersleri ve meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum düzeylerini betimlemeye çalıştığından *betimsel tarama modeline*, öğrencilerin meslek derslerine ve öğretmenlerine yönelik tutum düzeylerini bazı değişkenlere göre karşılaştırmayı amaçladığından *karşılaştırmalı ilişkisel tarama modeline* ve ayrıca öğrencilerin meslek derslerine ve öğretmenlerine yönelik tutum düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçladığından *korelasyon türü ilişkisel tarama modeline* dayanmaktadır.⁴⁷

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2015-2016 öğretim yılında Türkiye'deki örgün İmam-Hatip Liselerinde öğrenim gören öğrencilerdir. Milli Eğitim Bakanlığı istatistiklerine göre söz konusu dönemde örgün İmam-Hatip Liselerinde öğrenim gören toplam öğrenci sayısı 555,870'tir.⁴⁸ Araştırmanın örnekleme ise 12 ilden tespit edilen 26 İmam-Hatip Lisesinden toplam 3775 öğrenciden oluşmaktadır.

⁴⁷ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayınları, Ankara, 1999, s.78-81

⁴⁸ İHL toplam öğrenci sayısına Açık İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören öğrenciler dâhil edilmemiştir. İstatistikler için bkz. MEB, *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim*, Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2016, s.208

Araştırmada örneklem olarak illerin tespitinde ülkeyi temsil gücünün daha yüksek olduğu düşüncesiyle TÜİK'in Türkiye bölgeler sınıflamasından yararlanılmıştır. Bu şekilde TÜİK'in düzey 1 olarak belirlediği 12 bölgeden belirlenen birer il, araştırmanın örneklem illeri olarak seçilmiştir. Her ilde en az iki İmam-Hatip Lisesinde anket uygulanması planlanmış, ancak İHL okul ve öğrenci yoğunluğu itibarıyla İstanbul'un Anadolu ve Avrupa yakalarının ayrı örneklem olarak ele alınması kararlaştırılmıştır. İllerdeki okulların tespitinde İl Milli Eğitim Müdürlüklerindeki yetkililerle iletişime geçilerek onlardan farklı sosyo-demografik özellikler taşıyan bölgelerdeki okulların tespiti konusunda yardım alınmıştır. Böylece dokuz ilden ikişer, İstanbul'dan dört, Malatya'dan üç ve Iğdır'dan bir okul olmak üzere toplam 26 okul araştırmanın örneklem okulu olarak belirlenmiştir. Araştırmanın uygulandığı tarihte Iğdır merkezde bir İmam Hatip Lisesinin bulunması, bu ilden iki okulun örnekleme alınmasını ortadan kaldırmıştır. Her ilden ortalama 300 öğrenciye, İstanbul'da ise bu sayının iki katı öğrenciye anket uygulanması hedeflenmiştir. Bu kapsamda araştırmanın örnekleme için belirlenen iller ve her ildeki ankete katılan öğrenci sayıları tablo 2'de gösterilmektedir:

Tablo 2: Örnekleme Yer alan İller ve Katılan Öğrenci Sayısı

TÜİK TÜRKİYE SINIFLAMASI (Düzyey 1)	Örneklem Olarak Belirlenen İller	Anket Uygulanan Okul Sayısı	Anket Uygulanan Öğrenci Sayısı
TR1 İstanbul	İstanbul	4	601
TR2 Batı Marmara	Tekirdağ	2	294
TR3 Ege	İzmir	2	291
TR4 Doğu Marmara	Bolu	2	293
TR5 Batı Anadolu	Ankara	2	268
TR6 Akdeniz	Antalya	2	299
TR7 Orta Anadolu	Kayseri	2	298
TR8 Batı Karadeniz	Samsun	2	295
TR9 Doğu Karadeniz	Trabzon	2	276
TRA Kuzeydoğu Anadolu	Iğdır	1	279
TRB Orta doğu Anadolu	Malatya	3	296
TRC Güneydoğu Anadolu	Şanlıurfa	2	285
Anket Uygulanan Toplam Okul ve Öğrenci Sayısı		26	3775

Araştırma verilerinin analizinde bağımsız değişkenler olarak kullanılan cinsiyet, sınıf, okul dışı din eğitimi alma durumu, İHL tercih sebepleri ve üniversitede okumak istenen alan grubu değiş-

kenleri açısından, araştırma örneklemini oluşturan İHL öğrencilerinin dağılımları tablo 3'te sunulmuştur:

Tablo 3: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyet, Sınıf, İHL Tercih Sebepleri ve Üniversite Yönelimleri Açısından Dağılımları

		<i>f</i>	%
Cinsiyet	Erkek	1667	44,2
	Kız	2102	55,8
	Toplam	3769	100,0
Sınıf	10.sınıf	573	15,2
	11.sınıf	2009	53,2
	12.sınıf	1192	31,6
	Toplam	3769	100,0
Okul Dışı Din Eğitimi Alma Durumu	Evet	3238	86,1
	Hayır	522	13,9
	Toplam	3760	100,0
İHL Tercih Sebepleri	Aile isteği	1333	36,8
	Kendi isteği	1458	40,3
	Öğretmen yöneltmesi	67	1,9
	Akrabaların tavsiyesi	42	1,2
	Çevresindeki bazı insanların teşviki	133	3,7
	Ortaokuldan sonra sistemin yönlendirmesi	38	1,1
	Puanının bu okula yeterli olması	244	6,7
	Okulun evine yakın olması	80	2,2
	Diğer	223	6,2
	Toplam	3618	100,0
Üniversitede Okumak İstedikleri Alan Grubu	Tıp, Eczacılık, Diş Hekimliği, Sağlık Alanları	594	15,7
	İlahiyat	882	23,4
	Mühendislik, Mimarlık	408	10,8
	Kararsız/boş	390	10,3
	Eğitim, Öğretmenlik	492	13,0
	Polis Okulu, Askeri Akademi	138	3,7
	Fen-Edebiyat	311	8,2
	Spor Bilimleri	88	2,3
	Hukuk, İktisadi İdari Bilimler, Siyasal Bilimler	426	11,3
	İletişim, Radyo-Televizyon	46	1,2
Toplam	3775	100,0	

Araştırmaya katılan İHL öğrencilerinin %44,2'si erkek, %55,8'i kız öğrencilerden oluşmaktadır. 2015-2016 öğretim yılına ilişkin Milli Eğitim istatistiklerine göre Açık İmam-Hatip Lisesi hariç, örgün İmam-Hatip Liselerinde öğrenim gören toplam 555,870 öğrencinin 256,711'i (%46,18) erkek, 299,159'u (%53,81) kızdır.⁴⁹ Bu anlamda örneklemin cinsiyet dağılımının evrendeki dağılıma yakın olduğu görülmektedir. Araştırmada öğrencilerin sınıf düzeylerine ilişkin herhangi bir kota uygulanmamıştır. Bununla birlikte bu okullardaki eğitim yaşantılarının daha fazla olması ve daha çok meslek dersi alma durumlarından dolayı daha nitelikli cevaplar verebilecekleri varsayımıyla araştırmanın İHL 11 ve 12. sınıf öğrencilerinde yoğunlaşması öngörülmüştür. Bu kapsamda araştırmaya katılan öğrencilerin %15,2'si 10.sınıf, %53,2'si 11. sınıf ve %31,6'sı ise 12. sınıf öğrencilerinden oluşmuştur. Ayrıca örnekleme oluşturan İHL öğrencilerinin büyük çoğunluğu (%86,1) okul haricinde din eğitimi aldıklarını ifade etmiştir. Okul haricinde din eğitimi almayan öğrencilerin oranı ise %13,9'dur.

210 | db

Tablo 3'te görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerden bu okulları kendi isteği ile tercih edenlerin oranı %40,3; aile isteği ile tercih edenlerin oranı %36,8; ortaokuldan sonra girdiği sınav puanının bu okula yeterli olması nedeniyle tercih edenlerin oranı ise %6,7'dir. Öğrencilerin %16,2'si ise diğer altı seçeneği işaretleyerek bu okulları tercih nedenlerini belirtmiştir. Örnekleme oluşturan İHL öğrencilerinin üniversite yönelimlerine bakıldığında ise, öğrencilerin üniversitede en fazla okumak istedikleri alanın %23,4 oranla ilahiyat alanı olduğu görülmektedir. Bu alanı %15,7 ile tıp, eczacılık, diş hekimliği gibi sağlık bilimleri alanı, %13 ile eğitim/öğretmenlik alanı, %11,3 ile hukuk, iktisadi-idari bilimler, siyasi bilimler alanı ve %10,8 ile mühendislik-mimarlık alanı takip etmektedir. Öğrencilerin yaklaşık %10'u ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiş ya da soruyu boş bırakmıştır. Muhtemelen bu öğrencilerin bir kısmı kararsız olanlardan, bir kısmı da üniversitede okumayı düşünmeyenlerden oluşmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ile birlikte bu araştırma kapsamında araştırmacı tarafından geliştirilen öğrencilerin meslek derslerine ve meslek dersi öğretmenlerine yö-

⁴⁹ MEB, *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim*, s.208

nelik tutum ölçekleri kullanılmıştır. Bu kapsamda öğrencilerin meslek derslerine yönelik tutumlarına ilişkin “İHL Öğrencilerinin Meslek Derslerine Yönelik Tutum Ölçeği” (MDYTÖ) ve meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum düzeylerini ölçmek için “İHL Öğrencilerinin Meslek Dersi Öğretmenlerine İlişkin Tutum Ölçeği” (MDÖYTÖ) geliştirilmiştir.

“İHL Öğrencilerinin Meslek Derslerine Yönelik Tutum Ölçeği” (MDYTÖ): İHL öğrencilerinin meslek derslerine yönelik tutum düzeylerini tespit etmek için araştırmacı tarafından “İHL Öğrencilerinin Meslek Derslerine Yönelik Tutum Ölçeği” geliştirilmiştir. Ölçek geliştirme sürecinde öncelikle literatür taraması yapılmış ve konuya ilişkin madde havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan taslak madde formunda uzman görüşleri alınarak gerekli düzeltmeler yapılmış ve bir ölçek formu hazırlanmıştır. Ölçeğin pilot uygulaması İstanbul’daki iki İmam-Hatip Lisesinde öğrenim gören toplam 286 öğrenciye uygulanmıştır. Pilot uygulamada elde edilen veriler doğrultusunda ölçeğin yapı geçerliliği ve güvenilirlik çalışması gerçekleştirilmiştir. 3775 öğrencinin katıldığı asıl uygulamada da ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik değerlerine tekrar bakılmıştır.

Ölçeğin yapı geçerliliğinin sağlanabilmesi için faktör analizi (Principal Component Analysis) yapılmıştır. Bu analiz öncesinde verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kaiser Mayer Olkin (KMO) ve Barlett testi sonucunda KMO değeri ,73,3; Barlett testi değeri ise .00 anlamlı ($p < .01$) bulunmuştur. Söz konusu değerler ölçeğin faktör analizi için uyumlu olduğunu göstermektedir.⁵⁰

Ölçeğe yapılan geçerlik analizi sonucunda herhangi bir boyut altında yeterli yük değerlerine ulaşmayan maddeler ölçekten çıkarılmış, sonuçta negatif ve pozitif tutum olarak adlandırılan iki boyutlu toplam sekiz maddeden oluşan MDYTÖ elde edilmiştir. Her iki boyutun açıkladığı toplam varyans oranı %49,82 olarak tespit edilmiştir. Maddelerin faktör yükleri ,48 ile ,82 arasında değişmiştir. Ölçeğin güvenilirlik düzeyinin belirlenmesi amacıyla hesaplanan Croanbach Alpha iç tutarlılık katsayısı sonucunda alfa değeri pilot uygulamada ,650, asıl uygulamada ise ,671 olarak bulunmuştur. Ölçeğin maddeleri, faktör yükleri ile toplam korelasyonları, toplam

⁵⁰ Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, s.46-51.

varyansı açıklama oranları ve güvenilirlik katsayısı tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: İHL Öğrencilerinin Meslek Derslerine Yönelik Tutum Ölçeği Maddeleri, Faktör Yükleri ve Toplam Korelasyonları

	Negatif Tutum	Pozitif Tutum	Madde Toplam r'si
24- Meslek derslerini sıkıcı buluyorum.	,820		,737
23- Meslek derslerinin işleniş yöntemi derslere ilgimi azaltıyor.	,755		,574
25- Meslek derslerinde işlenen konular ilgimi çekmiyor.	,732		,571
27- Meslek derslerinde birbirini tekrar eden konular işleniyor.	,483		,346
30- Lise 1 ve 2. sınıflarda meslek derslerine daha fazla yer verilmelidir.		,747	,561
28- İHL programında meslek derslerine daha fazla yer ayrılmalıdır.		,711	,524
29- İlahiyat fakültelerinde öğrenim görmek için üniversite giriş sınavlarında meslek derslerinden de soru sorulmalıdır.		,668	,447
26- Meslek derslerinde işlenen konuların güncel hayatla ilişkisini kurabiliyorum.		,481	,336
Açıklanan Varyans	%25,46	%24,35	
Açıklanan Toplam Varyans	%49,82		
Cronbach Alpha Katsayısı	,664	,660	
Cronbach Alpha Katsayısı Genel	Pilot: ,650 Asıl: ,671		

212 | db

“İHL Öğrencilerinin Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Ölçeği” (MDÖYTÖ): İHL öğrencilerinin meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum düzeylerini tespit etmek için araştırmacı tarafından “İHL Öğrencilerinin Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Ölçeği” geliştirilmiştir. Ölçek geliştirme sürecinde öncelikle literatür taraması yapılmış ve konuya ilişkin madde havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan taslak madde formunda uzman görüşleri alınarak gerekli düzeltmeler yapılmış ve bir ölçek formu hazırlanmıştır. Ölçeğin pilot uygulaması İstanbul'daki iki İmam-Hatip Lisesinde öğrenim gören toplam 286 öğrenciye uygulanmıştır. Pilot uygulamada elde edilen veriler doğrultusunda ölçeğin yapı geçerliliği ve güvenilirlik çalışması gerçekleştirilmiştir. 3775 öğrencinin

katıldığı asıl uygulamada da ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik değerlerine tekrar bakılmıştır.

Ölçeğin yapı geçerliliğinin sağlanabilmesi için faktör analizi (Principal Component Analysis) yapılmıştır. Bu analiz öncesinde verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kaiser Mayer Olkin (KMO) ve Barlett testi sonucunda KMO değeri ,915; Barlett testi değeri ise .00 anlamlı ($p < .01$) bulunmuştur. Söz konusu değerler ölçeğin faktör analizi için uyumlu olduğunu göstermektedir.⁵¹

Ölçeğe yapılan geçerlik analizi sonucunda herhangi bir boyut altında yeterli yük değerlerine ulaşmayan maddeler ölçekten çıkarılmış, sonuçta tek boyutta toplam dokuz maddeden oluşan İHL Öğrencilerinin Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Ölçeği elde edilmiştir. Tek boyutun açıkladığı toplam varyans oranı %52,28 olarak tespit edilmiştir. Maddelerin faktör yükleri ,57 ile ,82 arasında değişmiştir. Ölçeğin güvenilirlik düzeyinin belirlenmesi amacıyla hesaplanan Croanbach Alpha iç tutarlılık katsayısı sonucunda alfa değeri pilot uygulamada ,897, asıl uygulamada ise ,880 olarak bulunmuştur. Ölçeğin maddeleri, faktör yükleri ile toplam korelasyonları, toplam varyansı açıklama oranları ve güvenilirlik katsayısı tablo 5'te sunulmuştur.

db | 213

Tablo 5: İHL Öğrencilerinin Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Ölçeği Maddeleri, Faktör Yükleri ve Toplam Korelasyonları

Ölçek Maddeleri	Faktör No	Faktör Yüğü	Madde Toplam r'si
36- Meslek dersleri öğretmenlerimiz okulda güvendiğim öğretmenlerdendir.	1	,833	,694
35- Meslek dersleri öğretmenlerimiz okulda saygı duyulan öğretmenlerdir.	1	,794	,630
37- Meslek dersleri öğretmenlerimiz bize nazik ve kibar davranır.	1	,771	,594
34- Meslek dersleri öğretmenlerimizle daha rahat iletişim kurabiliyorum.	1	,770	,593
33- Meslek dersleri öğretmenlerimiz dinini iyi yaşayan birer modeldir.	1	,762	,581
32- Meslek dersleri öğretmenlerimiz söz ve davranışlarıyla bize örnektir.	1	,750	,563
45- Kendime rol model olarak gördüğüm öğretmen,	1	,567	,322

⁵¹ Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, s.46-51.

meslek dersleri öğretmenlerimizden birisidir.		
Açıklanan Toplam Varyans	Pilot: %54,32	Asıl: %56,80
Cronbach Alpha Katsayısı	Pilot: ,897	Asıl: ,880

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veriler 2015–2016 öğretim yılı bahar dönemi Nisan ve Mayıs aylarında toplanmıştır. Türkiye kapsamlı olarak gerçekleştirilen araştırmanın uygulama izni Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nden sağlanmıştır. Daha sonra örneklem olarak belirlenen illerin İl Milli Eğitim Müdürlüklerinden yetkililerle iletişim kurularak okulların belirlenmesinde yardım talep edilmiştir. Belirlenen okulların yönetimleri ile de iletişime geçilerek uygulama öncesi bilgilendirme yapılmış ve uygulama için uygun gün kararlaştırılmıştır. Anket formları bizzat okullara gidilerek öğrencilere sınıflarda ders saatleri içerisinde yüz yüze uygulanmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 22.0 paket programına aktarılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistiklere yer verilmiştir. Verilerin normal dağılıp dağılmadığının tespiti için Kolmogorov Smirnov normallik testi yapılmıştır. Test sonucunda basıklık ve çarpıklık değerlerinin -1,5 ile +1,5 arasında olması nedeniyle verilerin normal dağıldığı kabul edilmiştir.⁵² Bu nedenle İHL öğrencilerinin meslek derslerine ve meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için ikili gruplar için t-testi, ikiden fazla gruplar için ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Grupların aldıkları puanların farklılaştığı sonuçlarda farklılaşan grupları bulmak amacıyla, grupların ortalama puanları arasında Post-Hoc çoklu karşılaştırma testlerinden LSD analizi kullanılmıştır. Ayrıca öğrencilerin meslek derslerine ve meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum düzeyleri arasındaki ilişkinin ve yönünün tespitinde pearson momentler çarpımı korelasyon analizi, öğrencilerin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutumlarının meslek derslerine karşı tutumlarını ne düzeyde açıkladığının tespiti için ise basit doğrusal regresyon analizi tekniği uygulanmıştır. Araştırmada gerçekleştirilen analizlerde anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

⁵² Barbara. G. Tabachnick ve Linda S. Fidell, *Using Multivariate Statistics (sixth ed.)*, Pearson, Boston, 2013, s.86-89.

Öğrencilerin ölçeklerin her bir maddesi için verdikleri cevapların puanlanmasında olumlu maddelerde “tamamen katılıyorum” seçeneğine 5, “katılıyorum” seçeneğine 4, “kararsızım” seçeneğine 3, “katılmıyorum” seçeneğine 2 ve “hiç katılmıyorum” seçeneğine 1 puan verilmiş, olumsuz maddelerde ise puanlama olumlu maddelerin tersi yönde yapılmıştır. Ortalama puanlar 1.00-1.80 arası çok düşük, 1.81-2.60 arası düşük, 2.61-3.40 arası orta, 3.41-4.20 arası yüksek ve 4.21-5.00 arası çok yüksek düzey olarak yorumlanmıştır. Yüksek puan ortalaması olumlu bir tutum, düşük puan ortalaması ise olumsuz bir tutum düzeyinin göstergesi olmaktadır.

Bulgular

a) İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeylerine İlişkin Betimsel Bulgular

İHL öğrencilerinin meslek dersleri ve meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum düzeylerini tespit etmek için uygulanan ölçeklere ilişkin betimsel bulgular tablo 6’da sunulmuştur.

db | 215

Tablo 6: İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeylerine İlişkin Betimsel Bulgular

	N	X	Ss.	Düzye
MDYTD	3747	3,15	,749	Orta
MDÖYTD	3737	3,51	,950	Yüksek

Tablo 6’da görüldüğü gibi araştırma sonucunda İHL öğrencilerinin meslek derslerine ilişkin tutumlarının ($X=3,15$) “orta” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık öğrencilerin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutumları ise ($X=3,51$) ortanın biraz üzerinde “yüksek” düzeydedir. Bu durumda birinci hipotezin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin kısmı doğrulanmış, meslek derslerine ilişkin kısmı doğrulanmamıştır.

b) Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Tablo 7: İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi

		Dinî tutum	Okul Aidiyeti
Dinî tutum Toplam	r		,388
	p		,000
Okul Aidiyeti	r	,388	
	p	,000	

Araştırmaya katılan öğrencilerin meslek dersleri ile meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum puan ortalamaları arasındaki ilişkiye ait yapılan korelasyon analizi sonucuna göre iki değişken arasında ($r = ,388$, $p < 0.01$) istatistiki olarak anlamlı düzeyinde ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre öğrencilerin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutumları artarken meslek derslerine yönelik tutumlarının da artmaktadır. Ya da tersi olarak öğrencilerin meslek derslerine karşı tutum düzeyleri azalırken öğretmenlerine ilişkin tutum düzeyleri de azalmaktadır. Bu sonuca göre “İHL öğrencilerinin meslek dersleri ile meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.” şeklindeki yedinci hipotez doğrulanmıştır.

Tablo 8: İHL Öğrencilerinin Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutumlarının Meslek Derslerine İlişkin Tutumlarını Yordama Düzeyi

	R	R ²	F	B	S. Hata	Beta	t	p
Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum	0,38	0,15	666,02	0,30	0,012	0,38	25,73	0,00

Araştırmada, İHL öğrencilerinin meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutumlarının, meslek derslerine ilişkin tutumlarını ne kadar etkilediğinin ve her iki tutum arasındaki ilişkinin tespiti için yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçları tablo 8’de gösterilmiştir. Sonuçlara göre İHL öğrencilerinin meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutumlarının, meslek derslerine ilişkin tutumlarını anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir ($R = 0.38$; $R^2 = 0,15$; $F = 666,02$; $p < 0.01$). Regresyon eşitliğinde İHL öğrencilerinin meslek dersi

öğretmenlerine ilişkin tutumlarının ($\beta=0.38$; $p<0.01$) meslek derslerine yönelik tutumları ile anlamlı düzeyde ve pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre İHL öğrencilerinin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutumları, meslek derslerine yönelik tutumlarındaki varyansın %15'ini açıklamaktadır. Bu sonuca göre “İHL öğrencilerinin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutumları meslek derslerine yönelik tutumlarını açıklamaktadır.” şeklindeki hipotez doğrulanmıştır.

c) Bağımsız Değişkenlere İlişkin Bulgular

İHL öğrencilerinin il, cinsiyet, sınıf, okul dışı din eğitimi alma durumu, İHL tercih sebepleri ve üniversitede okumak istedikleri alan grubu değişkenlerine göre meslek derslerine ve meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum düzeylerinin anlamlı farklılaşmaya yol açıp açmadığını tespit etmek için yapılan analiz sonuçları aşağıdaki tablolarda sunulmuştur:

Tablo 9: Cinsiyet Değişkenine Göre İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeylerine Ait t Testi Analizi

db | 217

	Cinsiyet	N	X	Ss.	t	p
MDYTD	Erkek	1643	3,12	,762	-2,114	,035
	Kız	2099	3,17	,739		
MDÖYTD	Erkek	1638	3,44	1,002	-3,623	,000
	Kız	2094	3,56	,905		

Tablo 9 incelendiğinde, İHL öğrencilerinin meslek derslerine yönelik tutum puan ortalamaları arasında cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Yapılan t testi analizi sonucunda, meslek derslerine yönelik tutum düzeylerinde kız öğrencilerin puan ortalaması ($X=3,17$) ile erkek öğrencilerin puan ortalaması ($X=3,12$) arasında ($t= -2,114$, $p<.05$) .05 düzeyinde anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonucu kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre meslek derslerine yönelik tutum düzeylerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmaya katılan İHL öğrencilerinin meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum puan ortalamaları arasında da cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Yapılan t testi analizi, meslek dersi öğretmenlerine yöne-

lik tutum düzeyinde kız öğrencilerin puan ortalaması ($X=3,56$) ile erkek öğrencilerin puan ortalaması ($X=3,44$) arasında ($t= -3,623$, $p<.01$) .01 düzeyinde anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Analiz sonucu kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum düzeylerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçlara göre ikinci hipotezin cinsiyete ilişkin kısmı doğrulanmamıştır.

Tablo 10: Sınıf Değişkenine Göre İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeylerine Ait ANOVA Testi Analizi

	Sınıf	N	X	Ss	F	p	LSD
MDYTD	10.sınıf	564	3,13	,777	8,384	,000	10<12; 11<12
	11.sınıf	1996	3,11	,741			
	12.sınıf	1187	3,22	,746			
	Toplam	3747	3,15	,749			
MDÖYTD	10.sınıf	564	3,63	,936	5,194	,006	10>11; 10>12
	11.sınıf	1988	3,49	,937			
	12.sınıf	1185	3,48	,975			
	Toplam	3737	3,51	,950			

218| db

İHL öğrencilerinin okudukları sınıf değişkenine göre meslek derslerine ve meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum düzeylerinde anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını anlamak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 10'da yer almıştır. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin okudukları sınıf değişkenine göre meslek derslerine ($F=8,384$; $p<.01$) ve meslek dersi öğretmenlerine ($F=5,194$; $p<.01$) yönelik tutum puan ortalamaları arasında anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir. Farklılığın hangi sınıf düzeyleri arasında olduğunu tespit etmek için post-hoc testlerinden LCD analizi yapılmıştır.

Post-hoc LSD analizi sonucuna göre 12. sınıfta okuyan öğrencilerin meslek derslerine yönelik tutum puanları ile 10 ve 11. sınıfta okuyan öğrencilerin tutum puanları arasında 12. sınıf öğrencileri lehine anlamlı bir farklılık bulunduğu tespit edilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan İHL öğrencilerinin meslek derslerine yönelik tutum puanları lise son sınıfta anlamlı şekilde daha fazla yükselmektedir.

Post-hoc LSD analiz sonucu İHL öğrencilerinin meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum düzeylerinde ise 10. sınıf öğrencileri-

nin puan ortalamaları ile 11 ve 12. sınıfta okuyan öğrencilerin puan ortalamaları arasında 10. sınıf öğrencileri lehine anlamlı bir farklılık bulunduğunu ortaya koymuştur. Buna göre araştırmaya katılan İHL öğrencilerinin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum puanları lise son sınıfa doğru düşüş gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 11: İl Değişkenine Göre İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeylerine Ait ANOVA Testi Analizi

	İl	N	X	Ss	F	p	Anlamlı Fark (LSD)
MDYTD	1-Ankara	264	3,13	,713	8,639	,000	1>3; 1<4; 1>7; 1<10; 1<11; 2>3; 2<4; 2>7; 2>9; 2>12; 3<4; 3<5; 3<6; 3<8; 3<10; 3<11; 4>5; 4>6; 4>7; 4>8; 4>9; 4>12; 5>7; 5>9; 5>12; 6>7; 6<10; 6<11; 7<10; 8<10; 8<11; 9<10; 9<11; 10>12; 11>12
	2- Antalya	298	3,18	,701			
	3- Bolu	293	2,95	,716			
	4- Iğdır	275	3,35	,731			
	5- İstanbul	591	3,22	,750			
	6- İzmir	290	3,14	,867			
	7- Kayseri	296	3,00	,699			
	8- Malatya	295	3,11	,747			
	9- Samsun	295	3,01	,673			
	10- Şanlıurfa	280	3,28	,823			
	11- Tekirdağ	294	3,28	,700			
	12- Trabzon	276	3,04	,746			
	Toplam	3747	3,15	,749			
MDÖYTD	1-Ankara	263	3,53	,922	9,952	,000	1>4; 1<5; 1>7; 1>11; 2>4; 2<5; 2>7; 2>11; 3>4; 3<5; 3>7; 3<11; 4<5; 4<6; 4<10; 4<11; 5>6; 5>7; 5>8; 5>9; 5>10; 5>12; 6>7; 6>8; 6<11; 7<10; 7<11; 8<11; 9<11; 10<11; 11>12
	2- Antalya	296	3,54	,904			
	3- Bolu	292	3,45	,972			
	4- Iğdır	272	3,29	1,091			
	5- İstanbul	592	3,78	,884			
	6- İzmir	290	3,54	,941			
	7- Kayseri	296	3,29	,889			
	8- Malatya	292	3,39	1,012			
	9- Samsun	295	3,43	,966			
	10- Şanlıurfa	280	3,44	,944			
	11- Tekirdağ	293	3,73	,879			
	12- Trabzon	276	3,41	,892			
	Toplam	3737	3,51	,950			

Tablo 11’de İHL öğrencilerinin okullarının bulunduğu il değişkenine göre meslek dersleri ve meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum puanlarında anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını an-

lamak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları yer almıştır. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin buldukları il değişkenine göre meslek dersleri ($F=7,235$; $p<.01$) ve meslek dersi öğretmenlerine ($F=9,975$; $p<.01$) yönelik tutum puan ortalamaları arasında ,01 düzeyinde anlamlı farklılığın olduğu saptanmıştır. Farklılıkların hangi illerdeki öğrencilerin ortalamalarından kaynaklandığını belirlemek amacıyla post-hoc LSD analizi yapılmıştır.

Yapılan analiz sonucu meslek dersine ilişkin tutum puan ortalamalarındaki farklılaşmaların genel olarak Iğdır'dan katılan öğrenciler ile ($X=3,35$) ile diğer illerden katılan öğrenciler arasında Iğdır'dan katılan öğrenciler lehine ve Bolu'dan katılan öğrenciler ile ($X=2,95$) diğer illerden katılan öğrenciler arasında Bolu'dan katılanlar aleyhine olduğunu göstermektedir. Buna göre Iğdır, Şanlıurfa ve Tekirdağ'dan araştırmaya katılan İHL öğrencilerinin diğer illerdeki İHL öğrencilerine göre meslek derslerine ilişkin tutum puanlarının daha yüksek olduğu; buna karşılık Bolu, Kayseri ve Samsun'dan katılan öğrencilerin ise meslek derslerine ilişkin tutum puanlarının diğer illere göre daha düşük olduğu saptanmıştır.

220| db

Post-hoc LSD analizi sonucunda il değişkenine göre öğrencilerin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum puanlarındaki farklılaşmaların genel olarak İstanbul ($X=3,78$) ve Tekirdağ ($X=3,73$) ile diğer iller arasında İstanbul ve Tekirdağ illeri lehine; Iğdır ($X=3,29$) ve Kayseri ($X=3,29$) ile diğer iller arasında diğer iller lehine olduğu belirlenmiştir. Buna göre İstanbul ve Tekirdağ'dan araştırmaya katılan öğrencilerin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum puanlarının diğer illere göre daha yüksek, Iğdır ve Kayseri'den araştırmaya katılan İHL öğrencilerinin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum puanlarının ise diğer illerdeki İHL öğrencilerine göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre ikinci hipotezin il değişkenine ilişkin kısmı doğrulanmamıştır.

Tablo 12: Okul Dışı Din Eğitimi Alma Durumu Değişkenine Göre İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeylerine Ait t Testi Analizi

		N	X	Ss.	t	p
MDYTD	Evet	3222	3,15	,751	,750	,453
	Hayır	516	3,12	,739		
MDÖYTD	Evet	3213	3,54	,880	5,646	,000
	Hayır	515	3,27	,967		

Tablo 12’de görüldüğü gibi yapılan t testi analizi sonucunda İHL öğrencilerinin meslek derslerine yönelik tutum puan ortalamaları arasında okul dışı din eğitimi alma durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşmazken, öğrencilerin meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum puan ortalamaları arasında ise anlamlı bir farklılık oluştuğu tespit edilmiştir. Buna göre meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum düzeyinde okul dışında din eğitimi aldığını ifade eden öğrencilerin puan ortalaması (X=3,54) ile almadığını belirten öğrencilerin puan ortalaması (X=3,27) arasında (t= -3,623, p<.01) .01 düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Analiz sonucu okul dışında din eğitimi aldığını ifade eden öğrencilerin din eğitimi almadığını belirten öğrencilere göre meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum puanlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumda ikinci hipotezin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin kısmı doğrulanmamış, meslek derslerine ilişkin kısmı doğrulanmıştır.

Tablo 13: İHL Tercih Sebebi Değişkenine Göre İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeylerine Ait ANOVA Testi Analizi db | 221

	İHL Tercih Sebebi	N	X	Ss	F	P	Anlamlı Fark (LSD)
MDYTD	1- Aile isteği	1329	2,97	,720	38,163	,000	1<2; 1<9; 2>3; 2>4; 2>5; 2>6; 2>7; 2>8; 2>9; 3>7; 3>8; 5>7; 5>8; 7<9; 8<9
	2- Kendi isteği	1452	3,40	,702			
	3- Öğretmen yöneltmesi	67	3,14	,817			
	4- Akrabaların tavsiyesi	42	2,95	,618			
	5- Çevresindeki bazı insanların teşviki	132	3,09	,690			
	6- Ortaokuldan sonra sistemin yönlendirmesi	38	2,96	,511			
	7- Puanının bu okula yeterli olması	240	2,89	,753			
	8- Okulun evlerine yakın olması	78	2,89	,802			
	9- Diğer	220	3,09	,776			
	Toplam	3598	3,15	,747			
MDÖYTD	1- Aile isteği	1324	3,36	,972	16,392	,000	1<2; 1<3; 1>6; 1<9; 2>5; 2>6; 2>7; 2>8; 2>9; 3>6; 3>7; 4>6; 4>7; 5>6; 5>7; 6<9;
	2- Kendi isteği	1449	3,71	,887			
	3- Öğretmen yöneltmesi	67	3,61	,805			
	4- Akrabaların tavsiyesi	42	3,64	,794			
	5- Çevresindeki bazı insanların teşviki	132	3,52	,884			

6- Ortaokuldan sonra sistemin yönlendirmesi	38	3,04	,952			7<9
7- Puanının bu okula yeterli olması	239	3,27	,934			
8- Okulun evlerine yakın olması	78	3,41	,994			
9- Diğer	221	3,49	1,029			
Toplam	3590	3,51	,948			

Tablo 13'te İHL öğrencilerinin okul tercih sebepleri değişkenine göre meslek derslerine ve meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum puanları arasında anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını anlamak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına yer verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin okul tercih sebepleri değişkenine göre meslek derslerine ($F=38,163$; $p<.01$) ve meslek dersi öğretmenlerine ilişkin ($F=16,392$; $p<.01$) tutum puan ortalamaları arasında anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir.

222 | db

Farklılığın hangi okul tercih sebepleri arasında olduğunu tespit etmek için post-hoc testlerinden LCD analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucuna göre öğrencilerin meslek derslerine ilişkin tutum düzeylerine bakıldığında genel olarak farklılaşmanın kendi isteğiyle İHL'yi tercih eden öğrencilerle ($X=3,40$) diğer nedenlerle bu okullarda okuyan öğrencilerin puanları arasında olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre kendi isteğiyle İHL'de okuyan öğrencilerin meslek derslerine ilişkin tutum puanları kendi isteklerinin dışındaki (aile, öğretmen, akraba, yakın çevre yönlendirmesi vs.) bir nedenle bu okullarda okuyan öğrencilere göre anlamlı şekilde daha yüksektir.

Post-hoc LSD analiz sonucu araştırmaya katılan öğrencilerin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum düzeylerinde de kendi istekleriyle İHL'de okuyan öğrencilerin puanları ($X=3,71$) ile diğer nedenlerle bu okullarda okuyan öğrencilerin puan ortalamaları arasında kendi istekleriyle okuyanlar lehine anlamlı bir farklılık bulunduğunu ortaya koymuştur. Buna göre kendi isteğiyle İHL'de okuyan öğrencilerin meslek dersi öğretmenlerine karşı tutum puanları kendi isteklerinin dışında bir nedenle bu okullarda okuyan öğrencilere göre anlamlı şekilde daha yüksektir. Ayrıca ortaokuldan sonra sistemin yönlendirmesiyle bu okullarda okuduğunu ifade eden öğrencilerin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum puanları ($X=3,04$) diğer nedenlerle bu okullarda okuyan öğrencilerin

puanlarına göre anlamlı şekilde daha düşüktür. Bu sonuçlara göre “Kendi isteğiyle İHL’de okuyan öğrencilerin hem meslek derslerine hem de meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum düzeyleri farklı nedenlerle bu okullarda okuyan öğrencilere göre daha yüksektir.” Şeklindeki beşinci hipotez doğrulanmıştır.

Tablo 14: Üniversitede Okumak İstedikleri Alan Değişkenine Göre İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeylerine Ait ANOVA Testi

	Üniversitede Okumak İstedikleri Alan Grubu	N	X	Ss	F	p	Anlamlı Fark (LSD)
MDYTD	1- Tıp, Eczacılık, Diş, Sağlık Alanları	592	3,01	,672	36,572	,000	1<2; 1<4; 1<5; 2>3; 2>4; 2>5; 2>6; 2>7; 2>8; 2>9; 2>10; 3<4; 3<5; 4>7; 4>9; 4>10; 5>7; 5>9; 5>10;
	2- İlahiyat	878	3,52	,728			
	3- Mühendislik, Mimarlık	405	2,97	,695			
	4- Kararsız/boş	381	3,13	,704			
	5-Eğitim, Öğretmenlik	487	3,11	,731			
	6- Polislik, Askeri Okullar	134	3,03	,621			
	7- Fen-Edebiyat	311	2,99	,734			
	8- Spor Bilimleri	87	3,06	,702			
	9- Hukuk, İktisadi İdari Bilimler, Siyasal Bilimler	426	3,00	,809			
	10- İletişim, Radyo-Televizyon	46	2,84	,666			
	Toplam	3747	3,15	,749			
MDÖYTD	1- Tıp, Eczacılık, Diş, Sağlık Alanları	592	3,44	,921	10,387	,000	1<2; 1>6; 2>3; 2>4; 2>5; 2>6; 2>7; 2>8; 2>9; 2>10; 3>6; 4>6; 5>6; 6<7
	2- İlahiyat	877	3,76	,850			
	3- Mühendislik, Mimarlık	405	3,44	,975			
	4- Kararsız/boş	380	3,46	,964			
	5-Eğitim, Öğretmenlik	486	3,44	,904			
	6- Polislik, Askeri Okullar	134	3,25	1,046			
	7- Fen-Edebiyat	309	3,49	,962			
	8- Spor Bilimleri	87	3,45	1,055			
	9- Hukuk, İktisadi İdari Bilimler, Siyasal Bilimler	421	3,38	1,037			
	10- İletişim, Radyo-Televizyon	46	3,35	1,017			
	Toplam	3737	3,51	,950			

Tablo 14'te İHL öğrencilerinin üniversitede okumak istedikleri alan grubu değişkenine göre meslek derslerine ve meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum puanlarında anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını anlamak için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları yer almıştır. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin üniversitede okumak istedikleri alan grubu değişkenine göre meslek derslerine ($F=36,672$; $p<.01$) ve meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum ($F=10,387$; $p<.01$) puan ortalamaları arasında anlamlı farklılığın olduğu saptanmıştır.

Farklılıkların üniversitede hangi alanlara yönelmek isteyen öğrencilerin ortalamalarından kaynaklandığını belirlemek amacıyla post-hoc LSD analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucu, meslek derslerine ilişkin tutum puanlarındaki farklılaşmaların genel olarak ilahiyat alanında okumak isteyen öğrenciler ($X=3,52$) ile diğer alanlarda okumak isteyen öğrenciler arasında ilahiyat alanında okumak isteyenler lehine bir farklılık oluşturduğunu ortaya koymuştur. Buna göre üniversitede İlahiyat Fakültesinde okumak isteyen öğrencilerin diğer alanlarda okumak isteyen öğrencilere göre meslek derslerine ilişkin tutum puanları anlamlı şekilde daha yüksektir.

224 | db

Post-hoc LSD analizi sonucu, öğrencilerin üniversite alan tercihleri değişkenine göre meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum puanlarındaki farklılaşmaların da genel olarak ilahiyat alanında okumak isteyen öğrenciler ($X=3,76$) ile diğer alanlarda okumak isteyen öğrenciler arasında İlahiyat alanında okumak isteyenler lehine olduğunu göstermektedir. Buna göre üniversitede İlahiyat Fakültesinde okumak isteyen öğrencilerin diğer alanlarda okumak isteyen öğrencilere göre meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum puanları anlamlı şekilde daha yüksektir. Bu sonuçlara göre "Üniversitede İlahiyat fakültesinde okumak isteyen öğrencilerin hem meslek derslerine hem de meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum düzeyleri farklı alanlarda okumak isteyen öğrencilere göre daha yüksektir." şeklindeki altıncı hipotez doğrulanmıştır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

İHL öğrencilerinin meslek dersi ve öğretmenlerine karşı tutum düzeylerine ilişkin tespit edebildiğimiz herhangi bir çalışma bulunmamıştır. Ayrıca ortaöğretim öğrencilerinin farklı derslere yönelik tutum düzeylerine ilişkin yapılan pek çok çalışmada da İHL öğrenci-

leri örneklemlerde genellikle yer almamıştır. Dâhil edildikleri bazı çalışmalarda ise İHL öğrencileri meslek lisesi kategorisine katıldığı ve sonuçlar toplu olarak değerlendirildiği için, İHL öğrencilerinin diğer derslere karşı tutum düzeylerine yönelik de araştırma sonucu tespit edilememiştir. Bu nedenlerden dolayı bu çalışmada elde edilen sonuçların İHL örneklemleri ilgili araştırma sonuçlarıyla karşılaştırılması mümkün olamamıştır. Ancak ilgili sonuçların literatürde az sayıda yer alan DKAB derslerine ilişkin yapılan çalışmalarda elde edilen bulgularla karşılaştırılması yoluna gidilmiştir.

Araştırma sonucunda İHL öğrencilerinin meslek derslerine ilişkin tutumlarının ($X=3,15$) “orta” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucu, özellikle meslek dersleri içeriği ve öğretim sürecinin, İHL öğrencisinin ilgi, ihtiyaç ve beklentilerine yeterince hitap etmediği şeklinde yorumlamak mümkündür. Öte yandan öğrencilerin dışında ilgili diğer paydaşlar tarafından bu konuda yaşanan sıkıntılara yönelik çeşitli nedenler dile getirilmiştir. İHL öğrencilerinin çoğunluğunun gelecek ile ilgili hedeflerinin meslek yerine üniversite yönelimli olmasının, üniversite yerleştirme sisteminde ise ortak derslerden sorular sorulup meslek derslerinden soru çıkmamasının sonucu olarak öğrencilerin meslek derslerini önemsemedikleri, bu durumun öğrenci ve meslek dersleri öğretmenleri arasında sorunlara yol açtığı ifade edilmiştir. Ayrıca İHL müfredatında meslek derslerinin son sınıflarda yoğunlaşması, bu yılların ise öğrenciler tarafından üniversite sınavlarına hazırlık yılları olması bir sorun olarak belirtilmiştir.⁵³

Meslek derslerinin öğrencilere mezuniyet sonrasında üstlenecekleri din görevliliğine ilişkin yeterlikleri kazandırmadaki rolleri düşünüldüğünde, öğrencilerin bu derslere ilişkin tutumlarının yükseltilmesine yönelik gerekli tedbirlerin alınması önem arz etmektedir. Müfredat hazırlama sürecinde özellikle öğrenci ilgi ve gereksinimlerine yönelik yapılması gereken analizlerin genellikle eksik kaldığı gözlenen bir durumdur. Bu durum da öğrenci ilgisizliği olarak geri yansımaktadır. Bu nedenle öncelikle İHL öğrencilerinin meslek derslerine karşı yaklaşımlarına ilişkin daha fazla araştırma yapılmalıdır. Bu araştırmalarda elde edilecek veriler doğrultusunda meslek dersleri müfredatı ve öğretim süreci İHL öğrencilerinin geli-

⁵³ Türk Eğitim-Sen, *Türkiye’de Din Eğitimi Çalıştayı*, 11-12 Nisan 2015 Komisyon Raporları, Ankara, 2015, s.45-46

şim özelliklerine ve onların ilgi, gereksinim ve beklentilerine hitap edecek tarzda yeniden gözden geçirilmelidir.

Araştırma sonucunda İHL öğrencilerinin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutumlarının ise ($X=3,51$) ortanın biraz üzerinde “yüksek” düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada ayrıca öğrencilerin meslek dersleri ile meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bununla birlikte İHL öğrencilerinin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutumlarının, meslek derslerine yönelik tutumlarındaki varyansın %15’ini açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar öğrencilerin meslek dersi öğretmenlerine karşı tutumlarının, onların meslek derslerine ilişkin tutumlarını da etkilediğini göstermektedir. Diğer bir deyişle öğrenci meslek dersi öğretmenine ilişkin olumlu tutum geliştirse, bu derse karşı olumlu tutum geliştirmesine de katkı sağlamaktadır. Bu nedenle meslek dersi öğretmenlerinin görevlerini etkili ve verimli bir şekilde yerine getirebilmeleri, öğrencileriyle iletişimlerinin ve onlara karşı tutum ve davranışlarının olumlu olabilmesi önem taşımaktadır. Ayrıca ergenlik döneminde yer alan ortaöğretim öğrencileri gelişim özellikleri itibarıyla kendileriyle özdeşim kurmak isteyecekleri rol model arayışı içerisindedir. Bu dönemde gençlere başta öğretmenlerinin iyi özdeşim modelleri oluşturması önemlidir.⁵⁴ Bu yüzden özellikle meslek dersi öğretmenlerinin onlara olumlu rol model olabilmeleri onların meslek derslerine karşı tutumlarını ve ders başarılarını da olumlu etkileyecektir. Bu durum aynı zamanda İHL meslek dersi öğretmenlerinin mesleklerinin gerektirdiği yeterliklere sahip olarak yetiştirilmesi gerekliliğini de göstermektedir. Mevcut durumda bu okullardaki meslek derslerini İlahiyat Fakültelerinde yetişen ve öğretmeni atama sisteminde bu branş adıyla atamaya tabi tutulan öğretmenler vermektedir. Bu okul programlarında zorunlu olarak yer alan 11 meslek dersinin her birisi için ayrı branşlaşmaya gidilmemekte, derslerin tamamı aynı programdan mezun olmuş öğretmenler tarafından sunulmaktadır. Bu durumun ise meslek derslerinin verimliliğini ve öğretmeni yeterliğini olumsuz yönde etkilediği uzun yıllardan beri tartışılmaktadır.⁵⁵ Bu nedenle istenen yeterliklere sahip öğretmenle-

⁵⁴ Turgay Gündüz, *Gençlik Dönemi Din Eğitimi, Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi* (Ed. Mustafa Köylü) içinde, 65-103, Nobel Yayınları, Ankara, 2010, s.92

⁵⁵ Bkz. Halil Karlık, “İmam-Hatip Liselerinde Mesleki Eğitimin Geliştirilmesi”, *Diyanet İlmî Dergi*, 1991, cilt: XXVII, sayı: 4, ss. 229-237.

rin yetiştirilebilmesi için İHL meslek dersi öğretmenlerinin hizmet öncesi yetiştirilme sistemlerinin yeniden gözden geçirilmesine ihtiyaç vardır.

Araştırmada cinsiyet değişkenine göre İHL’de okuyan kız öğrencilerin meslek derslerine yönelik tutum düzeylerinin erkek öğrencilere göre anlamlı şekilde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan analiz sonucu, kız öğrencilerin meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum düzeylerinin de erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuç DKAB derslerine ilişkin yapılan çalışmalarda elde edilen bulgulardan farklılık arz etmiştir. Nitekim Kaya’nın⁵⁶ ilk ve ortaöğretimden toplam 563, Arıcı’nın⁵⁷ ise ilköğretimden toplam 566 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmalarda cinsiyet değişkeni açısından öğrencilerin DKAB dersine yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Zengin’in⁵⁸ 3129 ilk ve ortaöğretim öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada ise erkek öğrencilerin DKAB dersine ilişkin tutum düzeylerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Arıcı’nın⁵⁹ aynı örneklem üzerindeki diğer araştırmasında ise kız öğrencilerin DKAB dersi öğretmenlerine karşı tutum puanlarının erkek öğrencilere göre anlamlı şekilde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte kız ve erkek öğrencilerin meslek derslerine ve meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum düzeylerinin farklılaşmasının cinsiyet farklılığından mı yoksa başka değişkenlerden mi kaynaklandığının belirlenmesi için daha detaylı araştırmalar yapılması yararlı olacaktır.

Yapılan analiz sonuçları öğrencilerin okudukları sınıf değişkenine göre meslek derslerine ve meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum puanlarının anlamlı şekilde farklılaştığını göstermiştir. Buna göre 12. sınıfta okuyan öğrencilerin meslek derslerine yönelik tutum puanları ile 10 ve 11. sınıfta okuyan öğrencilerin tutum puanları arasında 12. sınıf öğrencileri lehine anlamlı bir farklılık bulunduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık araştırmada İHL öğrencilerinin

⁵⁶ Kaya, İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları, s.53

⁵⁷ Arıcı, Öğrencilerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumları, s.171

⁵⁸ Zengin, Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, s.284

⁵⁹ Arıcı, Öğrencilerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenine Yönelik Tutumları, s.181

meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum puanlarının ise lise son sınıfa doğru anlamlı şekilde düşüş gösterdiği saptanmıştır. Böylece öğrencilerin meslek derslerine yönelik tutum puanlarının İHL'de aldıkları eğitim süreci içerisinde yükseldiği, ancak meslek dersi öğretmenlerine karşı tutum puanlarının ise azaldığı anlaşılmaktadır. Öğrencilerin sınıf düzeyi ile DKAB dersine karşı tutumları arasında Kaya⁶⁰ ve Zengin⁶¹ yaptıkları çalışmalarda genellikle öğrencilerin sınıf düzeyi yükseldikçe derse karşı tutum puanlarının azaldığını tespit etmiştir. Arıcı ise araştırmalarında öğrencilerin sınıf düzeyi ile DKAB dersine ve öğretmenine ilişkin tutumları arasında anlamlı bir ilişki saptamamıştır.⁶²

Araştırma sonucunda öğrencilerin buldukları il değişkenine göre meslek dersleri ve meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum puanları arasında anlamlı farklılığın olduğu saptanmıştır. Buna göre Iğdır, Şanlıurfa ve Tekirdağ'dan araştırmaya katılan öğrencilerin diğer illerdeki öğrencilerine göre meslek derslerine ilişkin tutum puanlarının daha yüksek olduğu; buna karşılık Bolu, Kayseri ve Samsun'dan katılan öğrencilerin ise meslek derslerine ilişkin tutum puanlarının diğer illere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonuçları meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum düzeyleri açısından ise İstanbul ve Tekirdağ'dan araştırmaya katılan öğrencilerin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum puanlarının diğer illere göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Ayrıca, Iğdır ve Kayseri'den araştırmaya katılan öğrencilerin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum puanlarının ise diğer illerdeki öğrencilere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin okul dışı din eğitimi alma durumu değişkeni açısından ise meslek dersi öğretmenlerine karşı tutum puanlarında anlamlı bir farklılık oluşmadığı, ancak meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum puanlarında ise bu değişkenin anlamlı bir farklılaşmaya yol açtığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucu okul dışında din eğitimi aldığı ifade eden öğrencilerin almadığını belirten öğ-

⁶⁰ Kaya, İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları, s.54

⁶¹ Zengin, Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, s.285

⁶² Arıcı, Öğrencilerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenine Yönelik Tutumları, s.182; Arıcı, Öğrencilerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumları, s.172

rencilere göre meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutum puanlarının daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin İHL tercih sebeplerinin meslek derslerine ve meslek dersi öğretmenlerine karşı tutum puanlarında anlamlı farklılaşmaya yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır. Anlaşılabilir şekilde kendi isteğiyle İHL'yi tercih eden öğrencilerin hem meslek derslerine hem de meslek dersi öğretmenlerine karşı tutum puanlarının kendi isteklerinin dışındaki aile, öğretmen, akraba, yakın çevre yönlendirmesi gibi diğer nedenlerle bu okullarda okuduğunu ifade eden öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Eğitimin her alanında olduğu gibi din eğitimi ve öğretiminde de öğrenenin öğrenme-öğretme sürecine gönülden isteyerek katılımı, öğretimin etkililiği açısından son derece önem arz etmektedir.⁶³ Bu nedenle kendi istekleriyle İHL'yi tercih eden öğrencilerin oranlarının yükseltilmesi için ortaokuldan sonra öğrencilerin lise tercih süreçlerinde onlara destek sunularak bilinçli yönelimlerinin sağlanması, özellikle İHL'ye gelen öğrencilerin duyuşsal giriş özelliklerine olumlu katkı sağlayabilir.

db | 229

Üniversitede okumak istedikleri alan grubu değişkenine göre İHL öğrencilerinin meslek derslerine ve meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum puanlarının anlamlı şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda üniversitede İlahiyat Fakültesinde okumak isteyen öğrencilerin hem meslek derslerine hem de meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutum puanlarının diğer alanlarda okumak isteyen öğrencilerin puanlarına göre anlamlı şekilde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Müfredat açısından yüksek din öğretimine bir ön hazırlık teşkil eden İHL'de okuyan öğrencilerden üniversitede İlahiyat Fakültesini tercih etmek isteyenlerin hem meslek derslerine hem de meslek dersi öğretmenlerine karşı tutum puanlarının diğer alanlarda okumak isteyen öğrencilere kıyasla daha yüksek olması beklendik bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Nitekim bu öğrencilerin bu okullarda aldıkları eğitim ve üniversite yönelimleri diğer alanlara göre daha fazla örtüşmektedir.

⁶³ M. Şevki Aydın, Öğrencinin Din Eğitimi Gönüllü Katılımı, *Etkili Din Öğretimi* içinde, (ed. Şaban Karaköse), TİDEF Yayınları, İstanbul, 2010, s.9-14.

Kaynakça

- Akdoğan, Ali, *İmam-Hatip Liselerinde Okutulan Hadis Dersi Programının Değerlendirilmesi*, Y.lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 1994.
- Akseki, A. Hamdi, "Din Tedrisatı ve Dinî Müesseseler Hakkında Bir Rapor", Yayına Hazırlayan: Mehmet Bulut, *İslamiyat* IV, Ankara, 2001, s. 1, ss. 131-144.
- Akyürek, Süleyman, İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersi İle Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Eğitim-Öğretim Yeterliklerine İlişkin Alguları, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt:10, No:23, 2012, ss. 7-47.
- Altaş, Nurullah, Öğrenci Velilerinin İlköğretim DKAB Derslerine Karşı Tutum Düzeylerinin Dini Tutum Düzeyleriyle İlişkisi (Ön Araştırma). *AÜİFD*, XLV, 1, 2004, ss. 85-105.
- Arıcı, İsmail, Öğrencilerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenine Yönelik Tutumları. *Fırat Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 12/2, 2007, ss.169-189.
- Arıcı, İsmail, Öğrencilerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumları. *Fırat Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 13/1, 2008, ss.161-175.
- Arpacı, Önder, *İmam-Hatip Liselerinde Öğrenci-Öğretmen İletişimi ve Doyum Problemleri*, Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1997.
- Arslan, Ahmet, *İmam-Hatip Liselerindeki Kelam Dersi Programının Değerlendirilmesi*, Y.lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1997.
- Aşlamacı, İbrahim, *Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları*, DEM Yayınları, İstanbul, 2014.
- Aydın, M. Şevki, *Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1996.
- Aydın, M. Şevki, Öğrencinin Din Eğitimine Gönüllü Katılımı, *Etkili Din Öğretimi* içinde, (ed. Şaban Karaköse), TİDEF Yayınları, İstanbul, 2010.
- Bilgin, Beyza, "İmam Hatip Lisesinde Uygulama Dersleri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ayı Basım, C. XXI, Ankara, 1976, ss. 317-322.
- Buyrukçu, Ramazan, *Kurumsal Değişim ve Gelişim Boyutlarıyla Türkiye'de Mesleki Din Eğitimi-Öğretimi*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2007.
- Cebeci, Suat, *İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlilikleri*, Doktora tezi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1994.
- Cebeci, Suat, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.
- Çakır, Ruşen, Bozan, İrfan, Talu Balkan, *İmam-Hatip Liseleri Efsaneler ve Gerçekler*, TESEV Yayınları, İstanbul, 2004.
- Çekin, Abdulkadir, İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenlerinin Profesyonelliği Üzerine Bir Araştırma, *The Journal of Academic Social Science Studies*, No: 37, 2015, ss. 85-100.
- Çevik, Mehmet, İmam-Hatip Liselerinde Hitabet Dersi ve Eğitimi, Y.lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1995.
- Çınar, Fatih, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı: 22, 2015, ss. 235-282.
- Dem, *İmam-Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim*, yay. haz. Mahmut Zengin, Dem Yayınları, İstanbul, 2005.
- Demir, Ömer, *İmam-Hatip Liselerinde Hitabet ve Mesleki Uygulama Öğretimi*, Y.lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, 1997.
- Demirtaş, Kenan, *Hadis Öğretimine İmam-Hatip Liseleri Gelişim Modeli Çerçevesinde Bir Yaklaşım*, Y.lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2001.
- Erden, Münire ve Akman, Yasemin, *Eğitim Psikolojisi*, Arkadaş Yayınları, Ankara, 1997.

- Ertürk, Nazan, *Türkiye'de Arapça Öğretimi Açısından "İmam-Hatip Liseleri Yeni Programa Uygun Arapça" Adlı Ders Kitabı Serisinin Değerlendirilmesi*, Y.lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2004.
- Eyimaya, Muzaffer, *İmam-Hatip Liselerinde Tefsir Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme*, Y.lisans Tezi, Cumhuriyet Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2006.
- Gökacı, M. Ali, *Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
- Gündüz, Turgay, *Gençlik Dönemi Din Eğitimi, Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi* (Ed. Mustafa Köylü) içinde, 65-103, Nobel Yayınları, Ankara, 2010.
- <http://www2.diyadin.gov.tr/InsanKaynaklariGenelMudurlugu/Sayfalar/TumHaberler.aspx?lst=DuyurularListesi> Erişim tarihi: 22.02.2017.
- Işık, İrfan, *İmam-Hatip Liselerinde Okutulan Arapça Dersi Müfredatının İncelenmesi*, Y.lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2005.
- İnceoğlu, Metin, *Tutum, Algı, İletişim*, Beykent Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.
- Kantar, Harun, *İmam-Hatip Liselerinde Kuran-ı Kerim Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme (Sivas Örneği)*, Y.lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2008.
- Karaca, Mahmut, *İmam-Hatip Liselerinde Arapça Öğretimi ve Arapça Ders Kitaplarının Tahlihi*, Y.lisans Tezi Uludağ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1992.
- Karasar, Niyazi, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayınları, Ankara, 1999.
- Karlık, Halil, "İmam-Hatip Liselerinde Mesleki Eğitimin Geliştirilmesi", *Diyanet İlti Dergi*, 1991, cilt: XXVII, sayı: 4, ss. 229-237.
- Kaya, Mevlüt ve Turan, İbrahim, *İlahiyat Fakültesi ve İmam-Hatip Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Din Görevliliğine İlişkin Mesleki Yeterlilik Algıları (Samsun İli Örneği) Ondokuz Mayıs Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 34, 2013, ss. 5-36.
- Kaya, Mevlüt, *Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum*, Etüt Yayınları, Samsun, 1998.
- Kaya, Mevlüt, *İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Sayı: 12-13, 2001, ss.43-78.
- Kaymakçan, Recep ve Aşlamacı, İbrahim, *İmam-Hatip Liseleri Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme, Değerler Eğitimi Dergisi*, C:9, S:22, 2011, ss: 21-101.
- Koç, Ahmet, "İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlilikleri Üzerine Bir Araştırma", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2009, cilt: 13, sayı: 2, s. 131-174
- Konal, Salim, *İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mesleki Problemleri*, Y.lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 1995.
- Köse, Nuri, *İmam-Hatip Liselerinde Okutulan Tefsir Dersi Programının Değerlendirilmesi*, Y.lisans Tezi, <http://tez2.yok.gov.tr/tezvt/liste.php?skip=0&max=10&AdSoyad=Nuri%20Köse> O.M. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 1998.
- MEB, *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim*, Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2016.
- Mermutlu, Bedri, "İmam-Hatip Liselerinin Seküler Açmazı", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2008, cilt: X, sayı: 38 [Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı], ss. 87-98.
- Öcal, Mustafa, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, Düşünce Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Özdemir, Şuayip, *İmam-Hatip Liselerinde Okutulan Fıkıh Dersi Programının Değerlendirilmesi*, Y.lisans Tezi, O. M. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 1994.
- Peker, Hüseyin, *Din Psikolojisi*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2008.
- Polat, İbrahim, *Türkiye'de Arapça Öğretimi Açısından İmam-Hatip Liseleri İçin Arapça Adlı Ders Kitabı Serisinin Değerlendirilmesi*, Y.lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2003.

- Tabachnick, B.G., Fidell, L.S. *Using Multivariate Statistics (sixth ed.)* Pearson, Boston, 2013.
- Tahsin Ergül, *Fıkıh Dersi Müfredat Geliştirme Programı Üzerine Bir Araştırma*, Y.lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1997.
- Taşçı, Cuma, *İmam-Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Yeterlik Durumu ve Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Temel Yeterliklere Sahip Olma Düzeyleri*, Y.lisans Tezi, Atatürk Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2006.
- Tavşancıl, Ezel, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Nobel Yayıncılık, Ankara, 2014.
- TİMAV, *Türkiye’de İmam Hatip Liseleri ve İmam Hatipliler Algısı*, 2012.
- Topcuk, Ali, *İmam-Hatip Liselerinde Kur’an-ı Kerim Öğretiminin Verimliliği*, Y.lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1995.
- Türk Eğitim-Sen, *Türkiye’de Din Eğitimi Çalıştayı*, 11-12 Nisan 2015 Komisyon Raporları, Ankara, 2015.
- Vural, Ayşe, *İmam-Hatip Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Yeterlilik Algıları*, Y.lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2016.
- Yıldırım, Bekir, *İmam-Hatip Liselerinde Siyer Dersinin Öğretimi*, Y.lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2007.
- Zengin, Mahmut, *Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt:11, No:25, 2013, ss. 271-301.

